

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

SAYI / ISSUE 3

HAZİRAN / JUNE 2021

e-ISSN: 2717-8471

LYCUS DERGİSİ JOURNAL

<https://dergipark.org.tr/lycus>

e-ISSN: 2717-8471

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

LYCUS DERGİSİ **JOURNAL**

- Sayı/Issue 3
- Haziran/June 2021

<https://dergipark.org.tr/lycus>

LYCUS DERGİSİ BİLİM KURULU
LYCUS JOURNAL ACADEMIC BOARD

Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Ord. Prof. Dr. Francesco D'ANDRIA
(Accademia dei Lincei, Italy)

Prof. Dr. Francesco GUIZZI
(Sapienza Università di Roma, Italy)

Prof. Dr. Grazia SEMERARO
(Università del Salento, Italy)

Prof. Dr. Havva İŞKAN İŞİK
(Akdeniz Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Levent ZOROĞLU
(Batman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Musa KADIOĞLU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ramazan ÖZGAN
(Selçuk Üniversitesi (Emekli), Türkiye)

Prof. Dr. R. R. R. SMITH
(University of Oxford, England)

Prof. Dr. Thekla SCHULZ BRIZE
(Technische Universität Berlin, Germany)

LYCUS DERGİSİ YAYIN KURULU
LYCUS JOURNAL PUBLISHING BOARD

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Elif ÖZER
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Fahriye BAYRAM
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bahadır DUMAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Ali OZAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Esengül AKINCI ÖZTÜRK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Coşkun DAŞBACAK
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Umay OĞUZHANOĞLU AKAY
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. İnci TÜRKOĞLU
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Evin CANER ÖZGEL
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Ü. Eylem GÜZEL
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Çağrı Murat TARHAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Murat TAŞKIRAN
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Barış YENER
(Pamukkale Üniversitesi, Türkiye)

LYCUS DERGİSİ ○ LYCUS JOURNAL

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ARKEOLOJİ ENSTİTÜSÜ SÜRELİ YAYINI
JOURNAL OF PAMUKKALE UNIVERSITY INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

• Sayı/Issue 3

• Haziran/June 2021

Yayın Sahibi / Owner

Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü adına Müdür
Director on Behalf of Pamukkale University Institute of Archaeology

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Yazı İŞleri Müdürü / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Bilal S Ő T

Editörler / Editors

Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK

Prof. Dr. Fahriye BAYRAM

Prof. Dr. Bahadır DUMAN

Dr.  gr.  . İnci TÜRKOĞLU

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

Düzelti ve Redaksiyon / Proofreading and Copyediting

Dr.  gr.  . İnci TÜRKOĞLU

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

Mizanpaj / Layout

Dr. Bilge YILMAZ KOLANCI

YazıŐma Adresi / Contact

Arkeoloji Enstitüsü, Pamukkale Üniversitesi, Kınıklı YerleŐkesi 20070 Denizli/TÜRKİYE

Tel. + 90 (258) 296 38 95 Fax + 90 (258) 296 35 35 E-mail: lycus@pau.edu.tr

• <https://dergipark.org.tr/lycus>

• <https://www.pau.edu.tr/arkeolojienstitusu>

Lycus Dergisi uluslararası hakemli ve bilimsel, açık eriŐimli bir e-dergi olup yılda iki kez (Haziran ve Aralık) yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan çalışmaların tüm sorumluluğu yazarlara aittir. Pamukkale  niversitesi'nin yazılı izni olmadan derginin tamamı veya herhangi bir bölümü kopya edilemez.

Lycus Journal is an international blind peer-reviewed academic open-access e-journal published twice a year, in June and December. All liability of published articles rests on the authors. The journal may not be copied partially or entirely without written consent of Pamukkale University.

• Lycus Dergisi **ASOS İndeks** tarafından taranmaktadır. / Lycus Journal is indexed by **ASOS İndeks**

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

•Sayı/Issue 3

•Haziran/June 2021

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/RESEARCH ARTICLES

Merve Arinç – Murat Çekilmez

- Efes Müzesi'nden Atlı Mezar Stelleri 1
Funerary Steles with Equestrian Figures from Ephesus Museum (Selçuk)

Zeynep Sencan Altınoluk

- Ophryinion Sikkelerindeki Hektor Başı 39
The Head of Hector on the Coins of Ophryinion

S. Sezin Sezer

- Heracleia Pontica Antik Kenti'nden Heykeltıraşlık Eserleri 53
Sculpture from the Ancient City of Heracleia Pontica

Murat Cura

- Farklı Bir Mozaik Kaldırma Tekniği – Zarflama (Controcalco) 77
A Different Mosaic Lifting Technique – Envelopment (Controcalco)

Mesut Yılmaz – Serap Sevgi – Cenk Koparan – Oğuz Çetin

- Hasankeyf Orta Kapı'nın Korunması ve Taşınmasına Yönelik Uygulamalar 93
Applications for the Conservation and Relocation of Hasankeyf Middle Gate

KAZI ve ARAŞTIRMALAR/EXCAVATIONS AND SURVEYS

Murat Türkteki – Deniz Sarı – Fatma Şahin – Sinem Türkteki – Yusuf Tuna

- Anadolu'da Bir İlk Tunç Çağı Kenti: Küllüoba, Genel Değerlendirme
ve 2020 Yılı Çalışmaları 105
An Early Bronze Age City in Anatolia: Küllüoba, General Evaluation and 2020 Season Work

LYCUS DERGİSİ'NİN AMACI, KAPSAMI VE YAYIN POLİTİKASI

Amaç

Lycus Dergisi, her yıl Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan, bilimsel ve hakemli bir e-dergidir. Lycus Dergisi; başta Anadolu Arkeolojisi, Antik Dönem Tarihi Coğrafyası, Prehistorya, Protohistorya, Önasya ve Klasik Arkeoloji, Müzecilik, Eskiçağ Tarihi, Epigrafi, Numismatik, Antropoloji, Arkeometri, Koruma-Onarım, Mimarlık Tarihi gibi alanların konularını kapsayan, disiplinler arası çalışmaları yayımlamayı amaçlamaktadır.

Kapsam

Lycus Dergisi, Anadolu Arkeolojisi, Tarihi Coğrafyası olmak üzere Prehistorik Dönem'den başlayarak, günümüze kadar olan kültür mirası, buluntular, arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarının sonuçları, restorasyon, konservasyon, müzecilik, antropoloji, epigrafi, etno-arkeoloji gibi bilimsel çalışmaları kapsar. Bunların dışında ilk defa yapılan tespitler, uygulamalar ve analiz çalışmalarının yer aldığı yazıları içerir.

Yayın Politikası

- Lycus Dergisi, Haziran ve Aralık ayı olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanır. Hakem değerlendirme sürecinden olumlu görüş alan makaleler, yıllık yayın için belirlenen hedefi aşması durumunda bir sonraki sayıda yayımlanması amacıyla havuzda bekletilir. Makalelerdeki öncelik, yazar tarafından çalışmanın gönderildiği tarih ve makale niteliği göz önüne alınarak belirlenir.
- Lycus Dergisi'ne gönderilen çalışmaların daha önce herhangi bir yayın organında yayımlanmamış olması ve sisteme eklendiğinde bir başka yayın organının değerlendirme aşamasında bulunmaması gerekir. Yayımlanmak üzere gönderilen çalışma, yazarın tezinden (lisans/yüksek lisans/doktora) üretilmişse veya bilimsel bir kongre/toplantıda sunulmuşsa bunun başlığa konulacak dipnot ile açıklanması gereklidir. Bu çalışma, yayın kurulu tarafından uygun görüldüğü takdirde tarih ve yer bildirmek şartı ile kabul edilebilir.
- Başvurunun yapılmasından, yazının yayımlanma aşamasına kadar geçen süreçteki bütün işlemler elektronik ortamda (<https://dergipark.org.tr/lycus>) gerçekleşir. Herhangi bir yazının elektronik sisteme eklenmesi, çalışmanın yayımlanması için başvuru olarak kabul edilir ve değerlendirme süreci başlar. Yazarlar yayımlanmak üzere gönderdikleri çalışmaların yayın haklarını, Pamukkale Üniversitesi Arkeoloji Enstitüsü bünyesindeki Lycus Dergisi'ne devretmiş olurlar. Lycus Dergisi'nde yayımlanan çalışmaların telif hakkı dergiye ait olup referans gösterilmeden aktarılamaz, çoğaltılamaz ve dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayımlanamaz. Yayımlanan çalışmalar için yazarlara telif ücreti ödenmez.
- Lycus Dergisi'nde yayımlanmış yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir bilimsel, etik ve hukuki sorumluluk, yazar/yazarlara aittir. Bu hususta Dergi, herhangi bir hükümlülük kabul etmez.
- Dergiye gönderilen yazıların dergi kurallarına göre düzenlenmiş olması gereklidir. Yayın alt komisyonu, yazım kurallarına uymayan yazıları yayımlamama veya düzeltmek üzere yazar/yazarlara iade etme yetkisine sahiptir. Lycus Dergisi'nde yayımlanacak makalelerin yazarlarının TELİF HAKKI DEVRİ FORMU'nu eksiksiz doldurarak, ıslak imza ile adresimize göndermeleri gerekmektedir. Çalışma Dergi'ye gönderildikten sonra, hiçbir aşamada, Telif Hakkı Devri Formu'nda belirtilen yazar adları ve sıralaması dışında yazar adı eklenemez, silinemez ve sıralamada değişiklik yapılamaz.

YAYIN İLKELERİ

1. Makaleler World ortamında, Times New Roman harf karakteri kullanılarak yazılmış olmalıdır. Yunanca alıntılar dışında tüm metin tek yazı karakteri ile oluşturulmalıdır.
2. Metin 11 punto; özet, dipnot, katalog 9 punto; kaynakça 10 punto olmalı, tek satır aralıkla yazılmalıdır.
3. A4 boyutundaki yazılarda, sayfanın solundan ve üstünden 3 cm, sağından ve altından 2 cm boşluk bırakılmalıdır.
4. Ana başlık metnin yazıldığı dilde, 11 punto, düz ve kelimelerin ilk harfi büyük harfler ile ortalanarak, koyu yazılmalıdır. Yabancı dildeki başlık, ana başlığın bir alt satırında, 12 punto, italik ve kelimelerin ilk harfi büyük harfler ile ortalanarak, koyu yazılmalıdır.
5. Başlık altında, ortalanarak yazar/yazarların isimleri, 10 punto ve koyu yazılmalıdır. Yazar isimleri yıldızlı dipnot (*) ile dipnotta gösterilmeli, dipnotta ise yazarın akademik unvanı, çalıştığı kurumun adı, adresi ve e-posta adresi ile ORCID numaraları belirtilmelidir.
6. Yazar isimlerinin altında, 200 kelimeyi aşmayacak şekilde, ancak en az 150 kelimelik özet yazılmalıdır. Özetle çalışmanın amacı, içerik ve sonuçları hakkında kısa ve açıklayıcı bilgiler bulunmalıdır. Özeti altında en az 4, en fazla 6 kelimededen oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Yabancı dildeki çalışmalarda metnin kaleme alındığı dilde ve Türkçe özet, Türkçe yazılmış çalışmalarda ise metin dilinde ve İngilizce özet yer almalıdır.
7. Dipnotlar sayfanın altında verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
8. Metin içerisindeki alt başlıklarda kelimelerin ilk harfi büyük, diğer harfleri küçük olmak üzere 11 punto olmalı ve koyu yazılmalıdır.
9. Çalışmanın tamamı, özet, kaynakça ve figürler ile birlikte 20 sayfayı geçmemeli, sağ alt köşeye sayfa numarası eklenmelidir. Bu sınırlamayı aşan çalışmalarda, editörlerin takdir hakkı göz önüne alınacaktır.
10. Makalede kullanılacak fotoğraf, resim, çizim ve harita gibi görsel verilerde "Fig." kısaltması kullanılmalı, numaralandırmada süreklilik gözetilmelidir. Metnin içinde kullanılan "Fig." ibaresi parantez içerisinde yer almalıdır. İki'den fazla figür belirtiliyorsa, iki rakam arasına boşluksuz tire (Fig. 2-4) konulmalıdır. Figür çözünürlükleri 300 dpi'den aşağı olmamalı ve JPEG formatında gönderilmelidir. Figürlerin listesi metnin sonunda, kaynakça bölümünün öncesinde yer almalıdır.
11. Kaynakça, makalenin sonunda bulunmalıdır. Kaynakçanın devamında, varsa figürler yer alır.
12. Makaleler, editörlerin önerileri doğrultusunda seçilen çift taraflı-kör hakemlik (gerektiğinde 3. hakeme gönderilebilir) ilkesine uygun olarak değerlendirilmektedir. Yazarın kimliğinden bağımsız olarak değerlendirilen yazılar için hakemlerin gerekli gördüğü düzeltme ve görüşler yazara iletilir. Yazım kurallarına uygun olmayan makaleler ise işleme konulmadan, yazarına iade edilecektir. Yazar, hakemlerden gelecek değişiklik, düzeltme ve ilaveleri yapmayı taahhüt etmiş sayılır.
13. Yayımlanan yazıların bilimsel sorumluluğu yazar/yazarlara aittir. Bu çalışmalar doğrudan ya da dolaylı olarak Lycus Dergisi'nin görüşü niteliği taşımaz.
14. Dipnot kaynakları aşağıdaki kurallara göre hazırlanmalıdır;
Tek Yazarlı Kaynak Gösterme: İnan 1987, 121.
İki Yazarlı Kaynak Gösterme: Şimşek – Duman 2007, 75.
İki'den fazla yazarı kaynak gösterme: Hobbs v.d. 1998, 358.
Birden fazla kaynaktan yapılan alıntıyı gösterme: Kadioğlu 2006, 152; Ismaelli 2009, 25.
Birden fazla soy ismi taşıyan yazarı kaynak gösterme: Dönmez-Öztürk 2006, 95.
*Dipnotlarda sayfa numaraları verilirken, tam aralık verilmeli (İnan 1987, 121-125), "vd., vdd." gibi kısaltmalar kullanılmamalıdır.

15. Kaynakça aşağıdaki kurallara göre hazırlanmalıdır;

• Kitap kaynak gösterme:

Bailey 1980

D. M. Bailey, *Roman Lamps Made in Italy, A Catalogue of the Lamps in the British Museum II*, London, 1980.

Demirhan-Erdemir 2015

A. Demirhan Erdemir, *Prehistorik ve İlk Çağlarda Tıp*, İstanbul, 2015.

Humann v.d. 1898

C. Humann – C. Cichorius – W. Judeich – F. Winter, *Altertümer von Hierapolis*, Berlin, 1898.

• Çeviri Yapılmış Kitabı Kaynak Gösterme:

Deighton 2005

H. J. Deighton, *Eski Atina Yaşantısında Bir Gün*, Çev. H. Kökten-Ersoy, İstanbul, 2005.

Magie 2001

D. Magie, *Anadolu'da Romalılar I, Attalos'un Vasiyeti*, Çev. N. Başgelen – Ö. Çapar, İstanbul, 2001.

• Editörlü Kitapta Bölümü Kaynak Gösterme:

Atila – Gürler 2010

C. Atila – B. Gürler, “Bergama Müzesi'nde Bulunan Roma Dönemi Cam Eserleri”, *Metropolis İonia II Yolların Kesiştiği Yer Recep Meriç İçin Yazılar/The Land of the Crossroads Essays in Honour of Recep Meriç*, Ed. S. Aybek – A. K. Öz, İstanbul, 2010, 47-53.

• Makale Kaynak Gösterme:

Başaran 1990

S. Başaran, “1988 Yılı Enez Kazısı Çalışmaları”, *11. Kazı Sonuçları Toplantısı 2*, Ankara, 1990, 107-123.

Kaya 2009

M. A. Kaya, “Anadolu'da Roma Egemenliği (İÖ 205-25)”, *Doğu Batı Dergisi* 49, Ankara, 2009, 195-234.

Murat 2003

L. Murat, “Ammihanta Ritüelinde Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, *Archivum Anatolicum* 4/2, 2003, 89-109.

Şimşek – Duman 2007

C. Şimşek – B. Duman, “Laodikeia'da Bulunan Ampullalar”, *Olba* XV, İstanbul, 2007, 73-101.

• Yayımlanmamış Tez Çalışmasını Kaynak Gösterme:

Söğüt 1998

B. Söğüt, *Kilikya Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya, 1998.

Erön 2007

A. Erön, *Anadolu'da Roma Dönemi Tapınaklarında Görülen Bezemeli Frizler*, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2007.

• Antik Dönem Metinlerini Kaynak Gösterme:

Antik döneme ait edebi bir metinden yapılan alıntılar, dipnot yerine metin içerisinde ve parantez içerisinde “Plinius (*nat.* V.105)”, “Strabon (XII.8.16)” verilmelidir. Metin ya da dipnot içerisinde kullanılan antik dildeki terimler ya da kısa cümleler italik olarak verilmelidir. Antik kaynaklar *Der Neue Pauly*'de verilen standartlara uygun olmalıdır.

16. Dipnot ve kaynakçada bir yazarın aynı yılda yayımlanmış birden fazla eseri kullanılacaksa, yıldan sonra alfabenin başlangıç harfinden başlayarak küçük harf ekleyerek (Şimşek 2002a, 3; Şimşek 2002b, 231) numaralandırılmalıdır.

17. Başvurular <https://dergipark.org.tr/lycus> adresi üzerinden yapılmalıdır; bununla birlikte gerektiğinde lycus@pau.edu.tr e-posta adresinden de yapılabilir.

Anadolu'da Bir İlk Tunç Çağı Kenti: Küllüoba, Genel Değerlendirme ve 2020 Yılı Çalışmaları

An Early Bronze Age City in Anatolia: Küllüoba, General Evaluation and 2020 Season Work

Murat Türkteki*
Deniz Sarı**
Fatma Şahin***
Sinem Türkteki****
Yusuf Tuna*****

Özet

Orta Anadolu'nun en batısında, Eskişehir - Seyitgazi yakınlarında yer alan Küllüoba'da 1996 yılından günümüze kazı çalışmaları sürdürülmektedir. Höyük Orta Anadolu ile Marmara bölgesi arasında önemli bir doğal güzergâh üzerinde yer almaktadır. Bugüne kadar elde edilen sonuçlar MÖ 4. binyıl sonlarından MÖ 2 binyıl başlarına kadar höyükte kesintisiz yerleşildiğini göstermektedir. Bu anlamda bölgenin kültürel gelişim aşamalarının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Burada özellikle İlk Tunç Çağı II dönemine ait mimari oldukça geniş bir alanda ortaya çıkarılabilmektedir. Diğer yandan İlk Tunç Çağı sonunda bölgenin uzak bölgeler ile gelişen ilişkilerinin anlaşılmasını sağlayan önemli kanıtlar buradaki kazılar sayesinde elde edilmiştir. Kazı çalışmaları son yıllarda mezarlık alanının saptanması, Aşağı Yerleşmedeki yapıların niteliğinin anlaşılması ve İlk Tunç Çağı I döneminin daha detaylı bir şekilde ortaya çıkarılmasına yönelik olarak devam etmektedir. Bu bağlamda elinizdeki çalışmada yerleşmenin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve 2020 yılı çalışmalarına ait ön rapor sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küllüoba, İlk Tunç Çağı, Şehircilik, Çanak Çömlek, Eskişehir.

Abstract

Excavations at Küllüoba, located in far west central Anatolia near Eskişehir - Seyitgazi, have been ongoing since 1996. The mound is situated on an important natural route between central Anatolia and the Marmara Basin. Results obtained from the excavation so far have shown that the mound was continuously occupied from the 4th millennium BC to the beginning of the 2nd millennium BC. The yielded data has provided a better understanding of the stages of cultural development in the region. Here, the architecture of the Early Bronze Age II period has been unearthed in a large area. On the other hand, thanks to the excavation, significant evidence has been uncovered that helps shed light on the development of the relationship between this region and distant regions at the end of the Early Bronze Age. The most recent excavation seasons aimed to determine the cemetery area, understand the function of the buildings in the lower town, and reveal the Early Bronze Age I period in more detail. In this context, a brief evaluation of the settlement and preliminary report of the 2020 excavation season is presented in this work.

Keywords: Küllüoba, Early Bronze Age, Urbanism, Pottery, Eskişehir.

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Bilecik.

0000-0001-5584-3572 | murat.turkteki@bilecik.edu.tr

** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Bilecik.

0000-0002-2779-0757 | deniz.sari@bilecik.edu.tr

*** Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Adana.

0000-0002-3560-1127 | fatmasahin@cu.edu.tr

**** Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Bilecik.

0000-0002-3918-8050 | sinem.turkteki@bilecik.edu.tr

***** Arş. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Bilecik.

0000-0002-7408-138X | Yusuf.tuna@bilecik.edu.tr

Giriş

Batı Anadolu Bölgesi için MÖ 3. binyıl (İlk Tunç Çağı - İTÇ) önemli bir değişim aşamasıdır. İTÇ'nin başlarında küçük boyutlu basit yerleşmeler görülürken, sonraki süreçte daha karmaşık bir sosyoekonomik düzene sahip daha büyük boyutlu yerleşimler de karşımıza çıkmaktadır. Bu yerleşim modelleri ve bunun geri planında yer alan üretim, sosyal organizasyon, hiyerarşik yapılanma ve tüm bunların tetikleyicisi metal hammaddelerinin gerek bölge içerisindeki gerekse uzak bölgelere uzanan ticareti, Batı Anadolu'nun siyasi görünümünü de değiştirmiştir. Burada çoğunlukla buldukları bölgelerin ekonomik ve siyasi kontrolünü elinde bulduran kentler söz konusudur. Bu kentlerde bulunan otoritenin bölgesel ticaret hatları ve bunların güzergâhları üzerinde de etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Kilikya Bölgesi'nden, Kuzeybatı Anadolu'ya oradan da Ege ve Trakya bölgelerine uzanan ticaret hattı üzerinde yer alan Küllüoba yerleşmesi, MÖ 3. binyılda yaşanan bu değişim ve dönüşümlere ait verilerin stratigrafik olarak ortaya koyulabilmesini sağlamıştır.

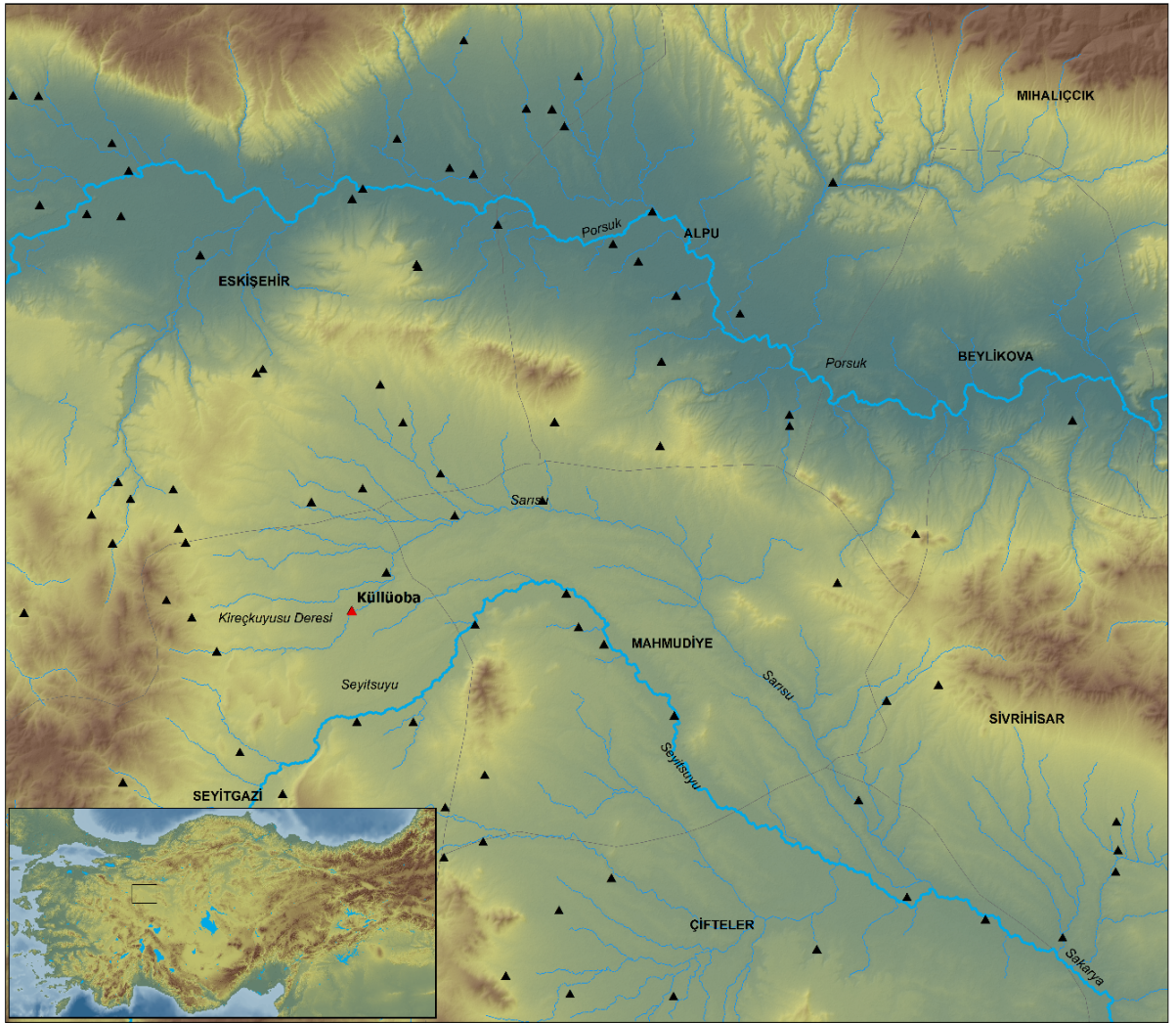

Fig. 1: Küllüoba höyük ve yakın çevresi

Küllüoba yerleşmesi, Sakarya Havzası'nın batı ucunda, Eskişehir İli-Seyitgazi İlçesinin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Yerleşimin kurulduğu coğrafya geçmişten günümüzde tarım için son derece bereketli olan topraklara sahiptir. Aynı zamanda

bu coğrafya Orta Anadolu ile Marmara Bölgesi arasında geçiş sağlayabilecek bir doğal ulaşım yoludur (Fig.1). Yerleşmede kazı çalışmaları 1996 yılında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleriyle Prof. Dr. Turan Efe başkanlığında başlatılmış olup 2019 yılından bu yana Doç. Dr. Murat Türkteki başkanlığında Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi adına sürdürülmektedir. Deniz seviyesinden 930 m yükseklikte ve günümüzde tamamen kurumuş olan Kireçkuyusu deresinin kuzey kenarında hafif bir yükselti üzerine kurulan yerleşme, 350 x 250 m ölçülerinde bir alana sahip olup ova seviyesinden 10 m yüksekliktedir (Fig. 2).

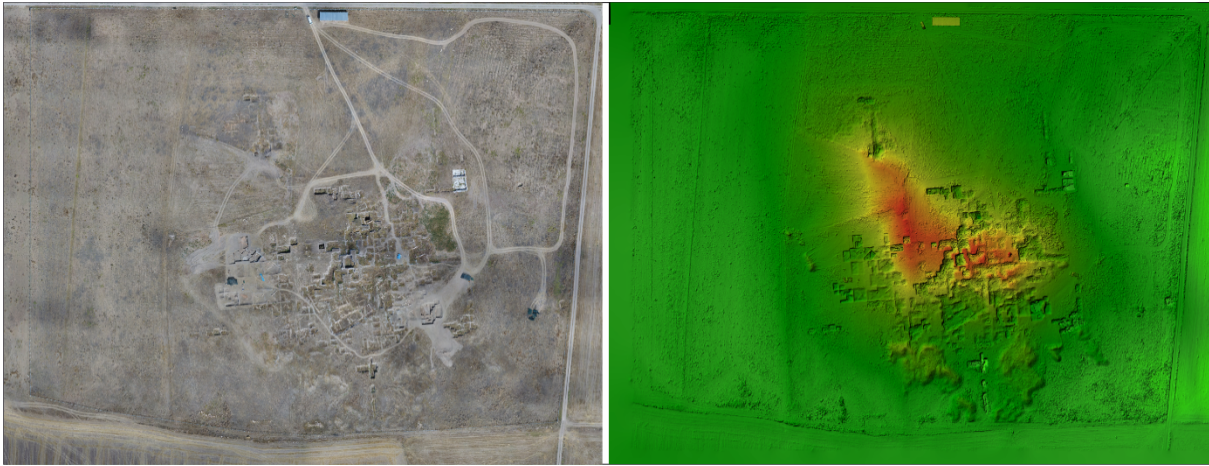

Fig. 2: Küllüoba höyüğü havadan görüntüsü ve sayısal veri yüksekliği

Höyükte MÖ 3300-1850 yılları arasında 1450 yıl boyunca kesintisiz olarak yerleşilmiştir (Fig.3). Höyüğün güney kesiminde yapılan araştırmalarda, Geç Hellenistik Dönem kalıntıları ve yine yakın çevresinde Osmanlı Dönemi kalıntıları da saptanmıştır. Ayrıca höyük üzerinde İslami gömüler de yer almaktadır¹.

Höyük, doğu ve batı olmak üzere fazla belirgin olmayan iki koniden oluşmaktadır. Bugüne kadar çalışmalar daha çok doğu konide yoğunlaşmıştır (Fig. 4). 2019 yılından itibaren ise höyüğün doğu eteklerinde yer alan mezarlık alanında çalışmaya başlanmıştır². İlk değerlendirmeler mezarların İTÇ I dönemine ait olduğuna işaret etmektedir. Alanda basit toprak, çömlek, kerpiç sanduka ve taş sanduka şeklinde olmak üzere farklı mezar biçimlerinden oluşan gömü tiplerinin uygulandığı anlaşılmaktadır. Mezarların çoğunluğu tekil çocuk mezarlarından oluşmakla beraber sadece taş sanduka mezar içerisinde ikili gömü uygulaması saptanmıştır. Mezarlık alanında çalışmaların henüz yeni başlamış olması nedeniyle buradaki kazılar ile ilgili veriler bu çalışmada yer almayacaktır.

¹ Söz konusu gömülere ait C14 verileri ile ilgili çalışmalar devam etmekle birlikte bu döneme ait gömülerin kabaca 13 ve 15. yüzyıllara tarihlendiği anlaşılmaktadır.

² 2019 yılında Küllüoba kazı çalışmalarına 2019 - 01.BŞEÜ.04 - 03 No'lu proje kapsamında destek sağlayan Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne teşekkürlerimizi sunarız.

Tarihler	Dönemler	Doğu Koni	Batı Koni
MS 13 - 15 yy	İslami Gömüler	I A	
MÖ 1 yy - MS 1 yy	Geç Hellenistik - Erken Roma	I B	
MÖ 1850	Geç İTÇ III (Übergangsperiode)	II A	
MÖ 2200		II B II C II D II E	
MÖ 2450	Erken İTÇ III	III A III B III C	
MÖ 2800	İTÇ II	IV A IV B IV C IV D IV E IV F IV G	1
MÖ 3000	İTÇ I	VA VB VC	2 3
MÖ 3200	İlk Tunç Çağı'na Geçiş Evresi		4 5
MÖ 3300	Geç Kalkolitik		6

Fig. 3: Küllüoba tabakalanması

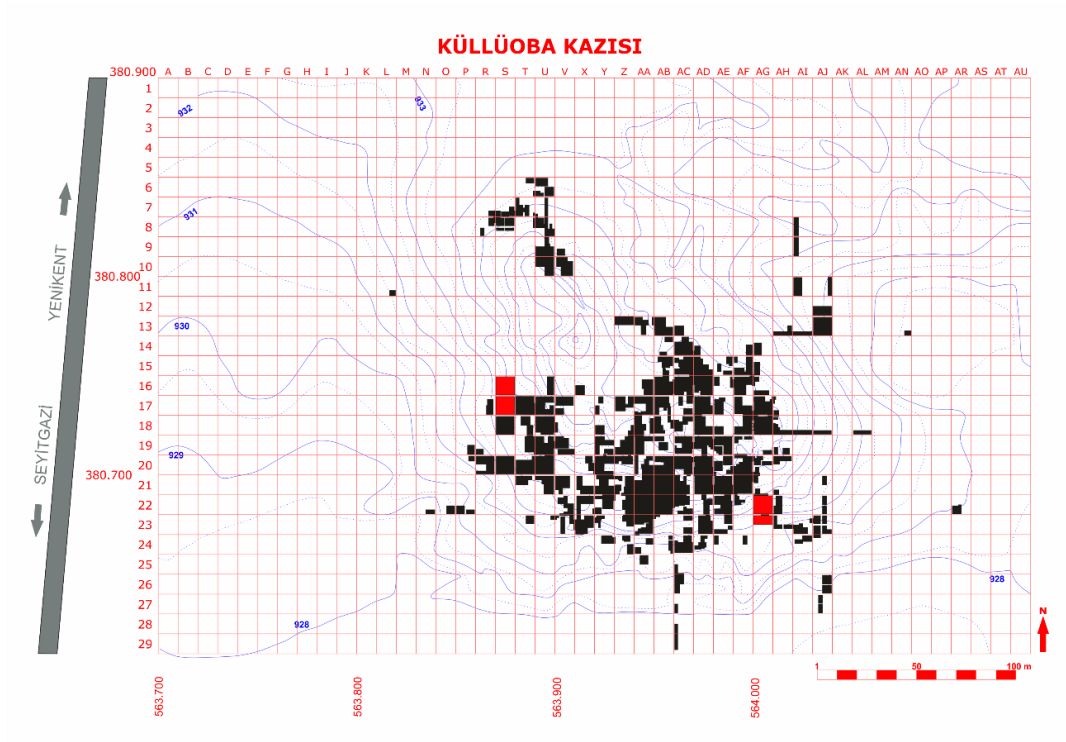

Fig. 4: Çalışılan alanlar
(2020 yılında çalışılan alanlar kırmızı ile gösterilmiştir)

Geç Kalkolitik Dönem

Geç Kalkolitik Dönem'e tarihlenen kalıntılar sadece höyüğün batı konisinde sınırlı bir alanda araştırılmıştır. Bu alanda olan en alttaki 6. kata denk gelen 1-1.5 m kalınlığındaki kültür dolgusu içinde ana toprağa oyulmuş çeşitli boyutlarda olan üç silo, içerisindeki çanak çömleklerle birlikte ortaya çıkarılmıştır. Henüz yeterince araştırılmayan ve mimarisi saptanamamış en erken yerleşme olan Geç Kalkolitik Dönem tabakalarında ele geçirilen ana malzemeyi çanak çömlek oluşturmaktadır. Parlak siyah açkılı çanak çömlek ile karakterize olan bu evrede İTÇ'nin kırmızı astarlı ve açkılı malı henüz görülmemektedir.

İlk Tunç Çağı'na Geçiş Evresi

Daha önceki çalışmalarımızda özellikle çanak çömleğin tam anlamıyla karakteristiğini yansıtmaması nedeniyle İTÇ'ye Geçiş Evresi olarak adlandırılan bu evre (MÖ 3200 - 3000) höyükteki en erken mimari planı verir. Yer yer çatıya kadar korunmuş olan bu evre yerleşimi Demircihüyük'ten çok iyi bilinen Anadolu Yerleşim Planı'nın³ öncüsü niteliğinde bir yerleşim modeli göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır (Fig. 5).

Bu dönem mimarisi genel hatlarıyla, yerleşmenin etrafını oldukça belirgin zikzaklar yaparak çevreleyen kerpiçten bir çevre duvarı ve arkaları bu duvara yaslanan dörtgen ya da trapez plana sahip evlerden oluşur. Zikzaklarla ilerleyen savunma duvarının içerisinde neredeyse her iki zikzak arasına bir mekân denk gelir. Taş temel kullanılmadan yapılan duvar bazen tek, bazen çift sıra kerpiçle inşa edilmiştir. Çevre duvarının dış tarafında, duvar boyunca 3,0 - 3,5 m genişlikte turuncu/kırmızı renkli, steril bir toprak yığını vardır. Bu toprak, höyüğün üzerine oturduğu neojen dolgunun aynısıdır. Aynı toprak dolgu odaların içinde de söz konusudur. Bu sebeple söz konusu yapıların çatılarının yapımında da bu malzemeden yararlanılmış olmalıdır. Dış kısmında ise böyle bir dolgunun birikmesine yol açacak herhangi bir neden bulunmamaktadır. Dolayısıyla çevre duvarının dışında bilinçli olarak oluşturulmuş olabilecek bu yığının dışında, sadece küçük bir alanda derinleşilerek zemine kadar inilmiştir. Düzgün bir kontura ve yüzeye sahip olmaması sebebiyle, yığının dış tarafının zamanla erozyon dolayısıyla tahribata uğradığı düşünülebilir. Böyle bir durum, yerleşmeyi çevreleyen ve iki kerpiç duvar arasına steril toprak doldurulması sonucu oluşturulmuş bir duvarın söz konusu olabileceğini akla getirmektedir. Bu durumda en azından yaklaşık 4.0 - 4.5 m kalınlığında bir çevre duvarından bahsetmek gerekir. Ancak bu duvarın savunma amacı dışında başka bir işlevinin daha olup olmadığı önümüzdeki yıllarda yapılacak araştırmalarla ortaya konabilecektir.

Dönem çanak çömleği üzerine yapılan çalışmalara göre çanak çömlek bu evreden itibaren Geç Kalkolitik Dönem özelliklerinden sıyrılarak İTÇ özellikleri taşımaya başlar. Batı konide ele geçirilen çanak çömlek içerisinde Geç Kalkolitik Dönem'e özgü olan siyah açkılı mallar ile yalın açkılı mallar üst katlara doğru giderek yerini gri - kahverengi açkılı mallarla, kırmızı astarlı ve açkılı mallara bırakır. Formlarda ise dışa çekik dudaklı veya düz profilli tabakların yerini ilmik kulplu basit kâseler alır. Boyunlu çömlekler ve gaga ağızlı testiler ise 5. evreden itibaren ortaya çıkar⁴ (Fig. 6).

³ Korfmann 1983, 222, fig. 343.

⁴ Efe - Ay-Efe 2000, 35.

KÜLLÜOBA KAZISI

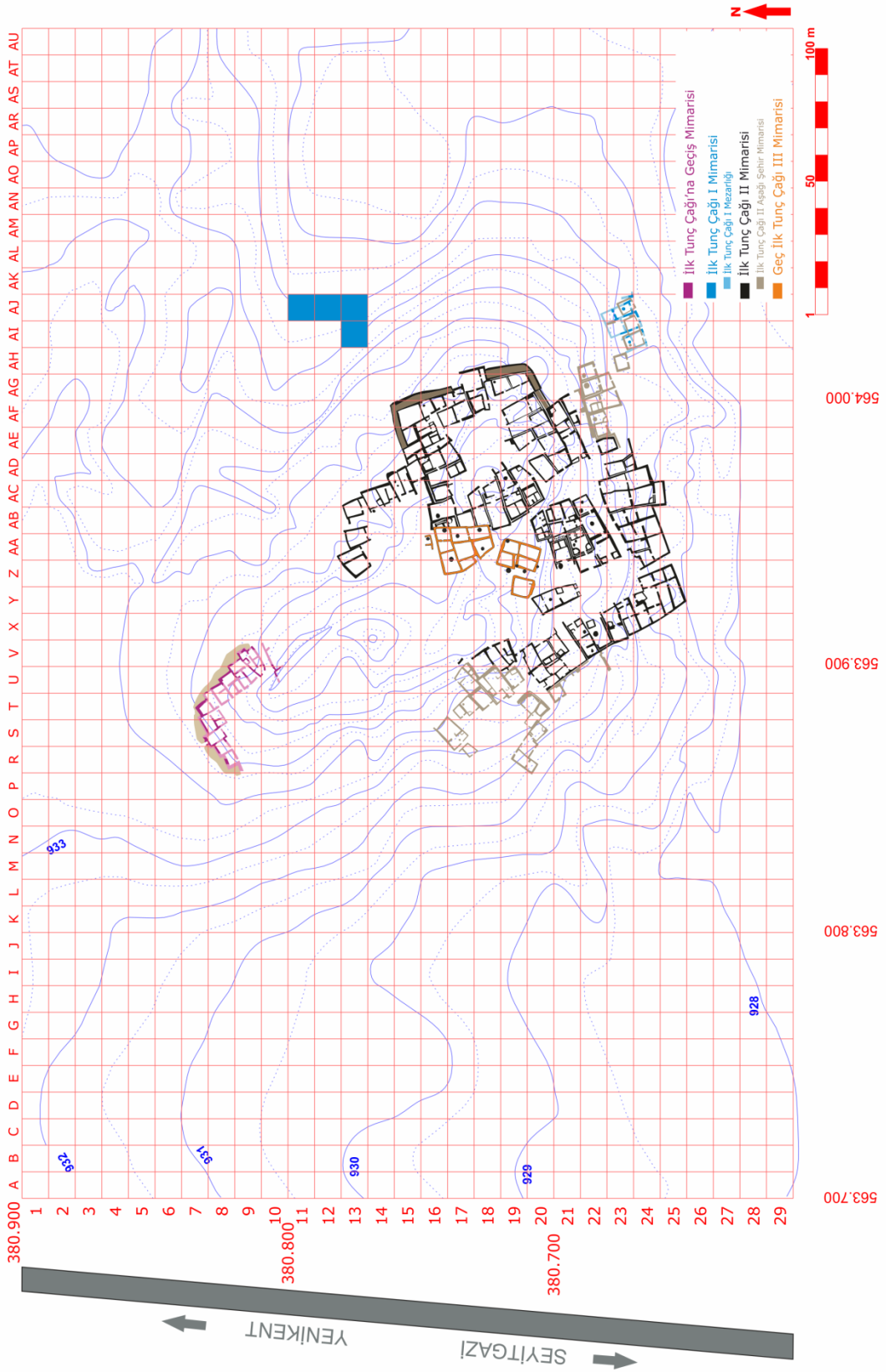

Fig. 5: Küllüoba höyüğü topografik planı ve dönemlere göre yerleşim planları

Fig. 6: Küllüoba İTÇ I çanak çömleğinden örnekler

İlk Tunç Çağı I Dönemi

Bu dönem ile ilgili olarak höyüğün belli kesimlerinde yapılan sondajlarda sadece duvar kalıntıları saptanmıştır. Höyüğün güneydoğu kesiminde daha geniş bir alanda yapılan çalışmalarda ise bu dönemin son evresine ait yana yana bağımsız olarak inşa edilmiş ve iki sıralı odalardan oluşan evler ortaya çıkarılmıştır (Fig. 5). Burada genellikle yan yana iki uzun evin birbirleri ile ortak yan duvarları kullandıkları, bu evlerin önlerinde ise boş alanların olduğu belirlenmiştir. Evlerin arasında yer alan boşluklarda, günlük işlerin yapıldığına kanıt teşkil edilebilecek bulgulara rastlanmıştır. Ancak evlerin arka tarafları kazılmadığı için, arka odalar arasında bağlantıyı sağlayan bir geçişin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Ayrıca ilk veriler höyüğün doğu eteklerinde saptanan mezarlık alanının da İTÇ I'e tarihlenebileceğini göstermiştir.

Bu dönemin çanak çömleği içerisinde iç Batı Anadolu'nun güneyinde oldukça güçlü temsil edilen ve parlak siyah oluk bezemeli mallar ile karakterize olan Beycesultan İTÇ I kültürünün etkilerinin de görüldüğünü söyleyebiliriz.

İlk Tunç Çağı II Dönemi

İTÇ II tabakaları daha çok höyüğün doğu konisinde saptanmıştır. Mimaride genel olarak taş ve ahşap hatıllarla desteklenen kerpiç yoğun olarak kullanılmıştır. Höyüğün doğu kesiminde yapılan çalışmaların sonuçlarına göre genel olarak İTÇ II'de Küllüoba'da Aşağı ve Yukarı Yerleşme anlayışına uygun olacak şekilde yerleşildiği anlaşılmaktadır. Etrafı çevre duvarı ile çevrili olan Yukarı Yerleşme, Anadolu yerleşim planına uygun olarak uzun evlerin avlulara açıldığı bir görünüm sergilemektedir. Çevre duvarının anıtsal olmayışı ve çok sayıda giriş içermesi savunma amacından çok aşağı ve yukarı yerleşmenin ayrılmasına yönelik olarak inşa edildiğine işaret etmektedir (Fig. 5).

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, doğu, batı ve güney kesimlerde, çeşitli yapım evreleri içeren dört giriş kapısı ortaya çıkarılmıştır. Doğu kapısından giriş diğerlerinden farklılık göstermekte olup zikzaklar çizerek girişin zorlaştırıldığı bir koridordan geçilerek 25 x 20 m ebatlarındaki bir avluya girilebilmektedir. Avlunun güney ve kuzeyinde birbirlerine bitişik olarak inşa edilmiş megaronumsu yapılar yer

alır⁵. Avlunun batısında, Kompleks I olarak adlandırılmış olan yapının batı yarısını oluşturan ikametgâh bölümü ortaya çıkarılmıştır. Ortada bir megaron ve iki yanında uzunlamasına yerleştirilmiş megaronumsu yapılardan oluşan bu üç kısımlı Kompleks'in ön cephesi, yerleşimin doğu kapısına bakmaktadır ve ortadaki megaronun taş döşemeli sundurması, yapının cephesinden dışarı çıkmaktadır. Kompleksin arka odalarının tabanları altında depolama alanları bulunmaktadır.

Güney kapısı anıtsal bir görünümde dir. Giriş kapısının hemen kenarında, bekçi odası olabilecek hücre şeklinde bir mekân saptanmıştır. Güney tarafta, batıya doğru gayet belirgin zikzaklar yapan bir çevre duvarı bulunmaktadır. Doğu tarafında ise Aşağı Yerleşme'ye ait mimari kalıntılar ortaya çıkarılmıştır.

Güney yamaçta yapılan çalışmalarda ise çok önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Burada, Kompleks II olarak adlandırdığımız büyük bir yapı yer almaktadır. Oldukça geniş bir alana yayılan Kompleks II yapısı, yerleşmenin ortasında yer alan ve büyük avlu olarak nitelendirdiğimiz boş alanın güney tarafında bağımsız olarak inşa edilmiştir. Bu kompleksin güneyinde yapıyı boydan boya kat eden megaron 31 m uzunluğundadır. Megaronun ön girişi 2 m genişliktedir ve bu girişe iki ayrı evrede kullanılmış olan taş döşeli bir rampa ile ulaşılmaktadır. Yapı ortada, uzunluğu 8 m'ye varan büyük bir salon ve ayrıca önde bir ve arkada iki olmak üzere eşit büyüklükte üç oda içerir (Fig. 7). Kuzey bitişikteki yapıda, içinde *in situ* olarak yedi adet *pithos*un ele geçirildiği koridor şeklinde bir depo ortaya çıkarılmıştır.

Kompleks II'nin kuzeybatısındaki boş alanda ise bağımsız olarak inşa edilmiş, 15 m uzunluğunda, trapez şeklinde bir yapının da bir kısmı kazılabılmıştır. Yapının üç tarafında, açık alanlara işaret eden, üst üste oluşmuş çok sayıda tabanlar yer alır. Demircihüyük ev planı ile ortak özellikler içeren bu trapez yapı, özellikle İTÇ II' de bu planın Eskişehir bölgesinin karakteristik bir mimari özelliği olduğunu doğrulamaktadır (Fig. 5)

Yerleşim planının tamamlanmasına yönelik, höyüğün batı tarafında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, yukarı yerleşmenin batı sınırı ile bu kesimde yer alan iki giriş kapısı daha açığa çıkarılmıştır. Söz konusu batı yamaçta, İTÇ II Dönemi'ne ait Aşağı Yerleşme evleri de saptanmıştır. Burada bir veya iki odalı evlerin – ki bunların bir kısmı işlik olmalıdır – avlular etrafında sıralandığı anlaşılmaktadır (Fig. 5). 2020 yılında bu alanlarda da çalışmalara yeniden başlanmış olup detaylı değerlendirme aşağıda verilmiştir.

Aşağı Yerleşme'de saptanan yapılar içerisinde özellikle AG 22 ve AF 22 plankarelerindeki çalışmalar önemli sonuçlar vermiştir. AG 22'deki yangın geçirmiş bir mekân (Fig. 8) dolgusu içinde üst seviyelerden itibaren çok sayıda çanak çömlek yanı sıra ağırlık, ağırşak ve öğütme taşı vb. buluntular *in situ* olarak ele geçmiştir (Fig. 9). Gerek duvarların yüksek seviyede korunması ve yanık dolgunun çok kalın olması, gerekse *in situ* malzemenin esas itibarıyla taban üzerinden değil de dolgu içinden ele geçmiş olması, bu mekânın iki katlı olabileceğini göstermektedir. Bu alanda 2020 yılından itibaren yeniden çalışmalara başlanmış olup detaylı bilgi aşağıda yer almaktadır.

---

⁵ Efe – Türkteki 2011, 203.

Fig. 7: Kompleks II (kuzeyden)

Fig. 8: AG 22 Plankaresi (kuzeyden)

Fig. 9: AG 22 Plankaresinde ele geçen ve İTÇ II'ye ait ağırşak, tezgâh ağırlığı ve fırçalardan örnekler

İTÇ II çanak çömlek açısından değerlendirildiğinde İTÇ I'de yoğun olarak görülen saman katkı yerini taşçık katkıya bırakır. Ana mal grubunu, kırmızı astarlı ve açkılı mallar oluşturur⁶. Önceki dönem formları olan yatay kulplu kâseler, amforalar ve sığ oluk bezemeli kaplar bu dönemde ortadan kalkar. Karakteristik formların başında basit profilli ve ağız kenarları üzerine sık sık ilmik kulplar yerleştirilmiş kâseler gelir. Küllüoba'da IVD evresinden itibaren 'S' profilli kâseler ortaya çıkar. İçe doğru kıvrılan ağız kenarlı kâseler, dışa dönük dudaklı dikey profilli kâseler ve omurgalı derin kâseler, akıtacaklı gaga ağızlı testiler, ip delik tutamaklı boyunlu çömlekler IVC evresinde ortaya çıkan yeni formlardır. 'S' profilli kâseler, IVC evresinden itibaren keskin 'S' profilli kâselere dönüşür. Bu kâselerin gelişimi Demircihöyük ile paralellik göstermektedir⁷ (Fig. 10). Bununla beraber iki çanak çömlek grubunun ayrıldığı önemli noktalar da vardır. Demircihöyük grubunda İTÇ II'de *black-topped* malların oranı %40'larda olmasına karşın Küllüoba'da %3'lerdedir⁸.

Küllüoba'da İTÇ II'nin son iki evresi (IVB - A) çanak çömleği aynı zamanda bir sonraki İTÇ III'de görülen bazı mal ve formların ilk kez karşımıza çıktığı bir aşamayı temsil etmektedir. Bunlar bir sonraki dönemin karakteristik mal grubu olan kırmızı astarlı parlak açkılı mal ya da *red coated* olarak ifade edilen mal grubunun öncüsü olan *proto-red coated* mallar, ağız altında bant astar uygulaması (*rim slip*), Troya A2 tabaklarının el yapımı örnekleri, üçayaklı mutfak kapları, tek kulplu tankardlar, boya bezeme ve saklı astar bezeme olarak sıralanabilir (Fig. 11).

⁶ Sarı 2012.

⁷ Efe 1988, Taf. 38/11-12, 40/12-16; 43/13-18, 44/15-18, 55/4-8.

⁸ Sarı 2007, 648.

Fig. 10: Küllüoba'dan black - topped kâse örnekleri

Fig. 11: Küllüoba İTÇ II formlarından örnekler

Yerleşmede bugüne kadar İTÇ II dönemine ait ele geçen çanak çömlek dışında pek çok diğer küçük buluntular ele geçmiştir. Bunlar içerisinde evsel üretime ait dokumacılık faaliyetlerine ilişkin çeşitli tiplerde tezgâh ağırlıkları, ağırşaklar ve fırçalar gibi buluntular yer alır. İTÇ II'de ve İTÇ III'te metal eşyalar (Fig. 12), bölgenin karakteristik insan figürin ve idolleri (Fig. 13) ile hayvan figürinleri (Fig. 14) de sıkça karşılaşılan buluntulardır.

Fig. 12: Küllüoba'da İTÇ II ve İTÇ III'e ait metal eserlerden örnekler

Fig. 13: Küllüoba'dan İTÇ II'ye ait disk yüzlü figürin ve İTÇ III'e ait baykuş yüzlü idol örneği

Fig. 14: Küllüoba'da İTÇ'ye ait hayvan figürinlerinden örnekler

İlk Tunç Çağı III Dönemi

Küllüoba'da yapılan önemli bir çalışmayı da İTÇ III'ün araştırılması oluşturmaktadır. Bu dönem mimarisi höyükte sadece AD 18 - AD 19 plankarelerindeki tam plan vermeyen birkaç taş duvar sırası ile bilinmektedir. Z 19 plankaresinde ise Geç İTÇ II ve İTÇ III katları üst üste tabakalanmış olarak saptanmıştır. İTÇ III üstte 5 evreli bir Geç İTÇ III (Geçiş Dönemi) ve onun altında en azından üç evreli bir erken İTÇ III Dönemi içerir. Her iki döneme denk gelen kültür dolgununun kalınlığı hemen hemen 5 m'ye ulaşmaktadır.

Bu dönemde İTÇ II'den devam eden ve en yoğun grubu oluşturan kırmızı astarlı malların yanında kırmızı astarlı parlak açkılı mallar (*red coated ware*) görülür. İlk

defa bu dönemde ortaya çıkan kırmızı astarlı parlak açkılı mallar yoğun olarak görülen ikinci mal grubudur. Bu dönemde ortaya çıkan diğer bir grup ise yalın, çark yapımı çanak çömlektir. Çömlekçi çarkı teknolojisinin kullanımı dönem içerisinde % 3 oranında başlayarak giderek artar ve % 13 oranına kadar ulaşır⁹. Dönemin başından itibaren hafif omurgalı kâseler, çark yapımı tabaklar, tek ve çift kulplu tankardlar, depas, amfora gibi formlar yerel olarak üretilmiştir¹⁰. Bu formların yanında kadeh ve Suriye şişeleri ise ithal formları oluşturmaktadır (Fig. 15).

Fig. 15: Küllüoba Erken İTÇ III formlarından örnekler

⁹ Türkteki 2015, 222.

¹⁰ Türkteki 2020, 139.

Erken İTÇ III'e ait olarak Z19 plankaresinde saptanan tabakalanma dışında diğer önemli veriler ise adak çukurlarından gelmiştir¹¹. Höyükte bu döneme ait yaklaşık olarak 200 adet çukur tespit edilmiştir. Bunlardan 80 tanesi adak çukuru olarak tanımlanmıştır. Bu çukurlarda özel nitelikli kaplar, metal eşyalar, kemik idoller, öğütme ve ezgi taşları ele geçmiştir. Ayrıca bazı çukurlarda hayvan kurban edildiği de saptanmıştır¹². Bunlar arasında zaman zaman domuzun kurban edildiği anlaşılmıştır. Çukurlardan birinde de bir koyun iskeleti ele geçmiştir. Bu dönem için çukur geleneğinin tüm çağdaş yerleşmelerde olduğu gibi burada da temsil edildiği söylenebilir (Fig. 16).

Fig. 16: Küllüoba'dan bir adak çukuru ve içerisinden ele geçen buluntular

Küllüoba'da beş evre olarak saptanmış olan Geç İTÇ III diğer bir deyişle Orta Tunç Çağı'na Geçiş Dönemi, iç Batı Anadolu'da hakkında bugüne kadar yeterli bilgi sahibi olmadığımız "Orta Anadolu Geçiş Dönemi" mimarisi, çanak çömlek özellikleri ve gelişimi hakkında önemli bilgiler vermiştir. Yapılan çalışmalara göre saptanan beş evreden en alttaki IIE ve IID evreleri öncü geçiş dönemi IIC-IIA evreleri ise geçiş dönemi olarak adlandırılmıştır. IIE ve IID evrelerinde birbirinden bağımsız olarak inşa edilmiş tek mekândan oluşan kare, dikdörtgen ya da hafifçe yuvarlatılmış köşeli, dörtgen planlı yapılar söz konusudur. Bir üstteki IIC evresinde ise bağımsız olarak inşa edilmiş *megaron* planlı yapılar saptanmıştır. Bağımsız olarak inşa edilmiş *megaron* planlı yapılar yerleşmede İTÇ II döneminden itibaren bilinen bir uygulamadır. IIB evresinde ise daha geniş bir alana yayılmış, köşeleri düzgün olmayan çok odalı yapılar söz konusudur¹³. Assur Ticaret Kolonileri Dönemi yerleşim planının öncüsü olduğu düşünülen bu plan özellikleri dönem içerisinde giderek artan Orta Anadolu bağlantılarına işaret etmektedir. Söz konusu yapılarda merkezi bir avlu ya da salon bulunmayıp, girişler yapıların yan duvarları üzerinde yer almaktadır (Fig. 5).

¹¹ Türkteki - Başkurt 2017.

¹² Gündem 2020, 84-85.

¹³ Şahin 2015, 43.

Fig. 17: Geç İTÇ III Dönemi (OTÇ'ye Geçiş) çanak çömlek örnekleri

Geç İTÇ III çanak çömleği bir önceki dönemden devam eden özelliklerin yanı sıra ilk defa ortaya çıkan bazı karakteristik yeni mal ve form özellikleri de göstermektedir. Öncü Geçiş Dönemi olan IIE ve IID evrelerinde erken İTÇ III'den devam eden kırmızı astarlı malı, kırmızı astarlı parlak açık malı, Gri mal, el ve çark yapımı yalın mal grupları ve bu mallar ile şekillendirilmiş tabak, "S" profilli kâse, basit profilli kâse, *depas*, dibi iple kesilmiş kadeh gibi formlar yer almaktadır. Bununla birlikte önceki dönemlerde görülmeyen şişkin dudaklı kâse formu ve Öncü Hitit Malı da ilk defa bu dönemde (IIE ve IID) ortaya çıkmaktadır. IIC evresinden itibaren ise Erken İTÇ III çanak çömleği çok azalır ve ortadan kalkar. IIC evresinde Öncü Hitit Malı artar ve Hitit Malı ise ilk defa bu evrede ortaya çıkar. Ayrıca şişkin dudaklı kâseler bu evreden itibaren yerini kalınlaştırılmış dudaklı (*bead-rim*) kâselere bırakır. Çaydanlık formu da ilk defa bu evrede ortaya çıkar. II B evresinde dibi iple kesilmiş kâseler ve IIA evresinde yassılaştırılmış kalın dudaklı (*flattened bead-rim*) kâseler ve bunların omurgalı örnekleri ile sivri gaga ağızlı testiler (*schnabelkanne*), yonca ağızlı testiler ve huniler karakteristiktir (Fig. 17). Dönem içerisinde çömlekçi çarkının kullanımı % 60'a kadar çıkar. Söz konusu dönemin son evresi olan IIA evresi ise hemen hemen Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'nin başlangıcı ile çağdaştır. Ancak bu evre yüzeye çok yakın olması sebebiyle erozyon nedeniyle tahrip olmuştur ve detaylı olarak saptanamamıştır. Genel olarak bu aşamada çanak çömlek "Kapadokya Boyalıları" haricinde, Orta Anadolu ile aynı özellikleri gösterir; dolayısıyla bu durum, mimaride olduğu gibi Eskişehir ve yakın çevresinin bu

dönemde kültürel/politik açıdan batıdan kopup Orta Anadolu ile bütünleştiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, taştan bir kurşun figürin kalıbı¹⁴ ve çift figürlü bir kurşun figürin¹⁵, bu döneme ait ele geçirilmiş olan diğer önemli buluntu grubunu oluşturlar.

Arkeobotani Çalışmaları

Küllüoba'da tarımsal üretimde İTÇ II'de ilk sırayı einkorn buğdayı almaktadır. İkinci önemli ürün ise emmer, durum buğdayı ve çift sıralı arpa olarak saptanmıştır. Özellikle İTÇ II'nin geç evresinde karaburçak, mercimek, bezelye, nohut ve bakla gibi diğer ürünlerin arasında önemli oranda saptanmıştır. Karaburçak oranındaki artışa paralel olarak einkorn ise düşüş göstermektedir. Kuraklık bitkisi olarak da tanınan karaburçağın oransal artışı ve bununla birlikte depolama alanlarındaki artış Çizer'in de çalışmasında vurguladığı gibi iklimsel değişimlere adaptasyon çabalarının bir göstergesi olabilir¹⁶.

Ayrıca AG 22 açmasında bir çömlek içerisinde yaklaşık 2,5 milyon adet Zarife otu tohumu ele geçmiştir. Türün başka alt gruplarının tıp alanında veya aromatik olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak bu türün tam olarak ne için kullanıldığı konusunda daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır.

Arkeozooloji Çalışmaları

Arkeozooloji çalışmaları sonucunda Küllüoba'da geçim ekonomisinin büyük oranda koyun ve sığır yetiştiriciliğine dayandığı anlaşılmaktadır. Buna göre en yoğun olarak koyun ve 4'te 1 oranında da sığır gelmektedir. İTÇ II ve III'te kırmızı et tüketiminin % 40'ı, neredeyse yarı oranda sığır etinden sağlanmıştır. Tüm evreler içerisinde koyun eti ise 5'te 1 oranındadır. Sığır sadece eti için değil aynı zamanda işgücü için de beslenmiştir. Bu nedenle çoğunluğu 2 yaşında kesilmiş olsa da 9 yaşından büyük örnekler de bazı hayvanların işgücü için ayrıldığına işaret etmektedir. Anadolu'nun genelinde olduğu gibi sığır sayısında önceki döneme göre artış burada da görülebilmektedir¹⁷.

2020 Yılı Çalışmaları

Küllüoba 2020 kazı çalışmaları höyükte önceki yıllarda saptanan İTÇ I Dönemi'ni daha geniş alanda saptamak ve yayılımını anlamaya yönelik olarak planlanmıştır. Bu doğrultuda höyüğün güneydoğu kesiminde yer alan AG - 22 ve AG - 23 plankarelerinde çalışmalara başlanmıştır (Fig. 4). Ayrıca İTÇ II'de Aşağı Yerleşme'deki yapıların ve bu yapılar arasındaki boş alanların işlevinin anlaşılabilmesi için batı kesimde de kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Fig. 4).

Güneydoğu Kesimde Yapılan Çalışmalar

AG 22 - 23 Plankareleri

AG - 22 plankaresinde ilk olarak 2007 ve 2009 yıllarında yapılan çalışmalarda, açığa çıkarılan İTÇ II'nin başlangıcına tarihlenen IVG evresine ait mekânda yapılan kazılarda kuzeydoğu köşesine yakın konumlandırılmış olan fırın tamamen açığa çıkartılmıştır. Daire biçiminde olan ve kumtaşından örülen kubbeli fırının tabanı çok iyi sıvanmıştır. Alanın güneydoğu kesiminde dikey dokuma tezgâhının varlığına işaret eden dikme delikleri tespit edilmiştir. Fırının güneyinde ve dikme deliklerinin etrafında içinde kırmızı aşı boyası olabilecek kalıntılar olan bir kâse, tezgah ağırlıkları ve bir ağırşak bulunmuştur. Alanın kuzeybatısında da yine bir kâse

¹⁴ Efe 2006, fig. 2-5.

¹⁵ Şahin 2016, fig. 2-4.

¹⁶ Çizer 2015.

¹⁷ Gündem 2012, fig. 9.2; Gündem 2019, 28.

içinde aynı boya kalıntıları saptanmıştır. Derinleşme çalışmalarında; güneyde girişe yakın ve güney duvarına yapışık bir şekilde duran kumtaşından bir nesne saptanmıştır. Yassı bir forma sahip bu nesne üzerinde yaklaşık 1 cm çapında altı adet sığ oyuk bulunmaktadır. Bu oyuklar içinde yer alan boya kalıntılarında dolayı bu nesnenin bir palet ya da boya ezme için çoklu havan olarak kullanıldığı düşünülmüştür¹⁸ (Fig. 18). Yapı içerisindeki kalıntılar ve bunların konumlandırılması, yapı içi yerleşim düzeninin Demircihüyük'ten bildiğimiz¹⁹ örneklerle paralellik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu alanda IVG evresinin son dolgusuna ulaşılmıştır.

Fig. 18: AG 22 Plankaresinde bulunan boya paleti ve kap içerisinde boya kalıntısı

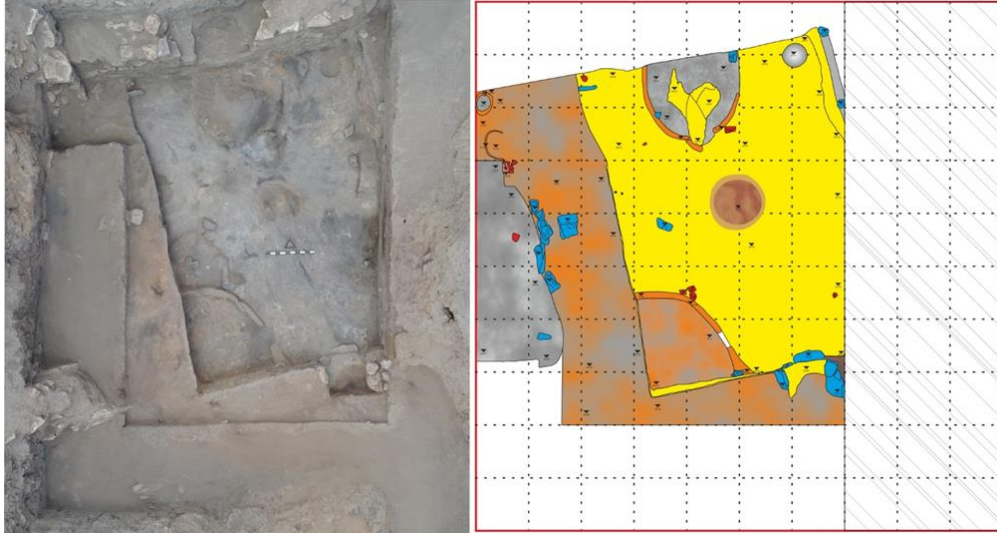

Fig. 19: AG-22 Plankaresi, Va evresi mekânı

¹⁸ Benzer örnek için bkz. Kaptan 2006, 468, res. 6-7. Söz konusu örneklerin cevher zenginleştirmede kullanıldığı ifade edilmiştir. Ancak Küllüoba örneği ele geçtiği bağlam kapsamında mekânda ele geçen kâseler içerisindeki boya kalıntıları ve döneme ait boyalı çanak çömlek ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu nesnenin gözeneklerinde makroskopik ve mikroskopik incelemede görülebilen kırmızı renkli boya kalıntıları nedeniyle boya ezme, karıştırma veya hazırlama işleri için kullanılmış olması muhtemeldir. Mekânda herhangi bir metalürjik faaliyete ilişkin bir kanıt ele geçmemiştir.

¹⁹ Korfmann 1983, 192, Abb. 346.

IV G evresinin ardından çanak çömleğin çok az saptanabildiği bir dolgudan sonra İTÇ I'nın son evresi olan VA evresi saptanmıştır. VA evresinde IVG evresine ait mekânın hemen altında ve aynı doğrultuda, güneydoğu kuzeybatı uzantılı 4,5 x 6,30 m ölçülerinde bir mekân saptanmıştır. Güney duvarı üzerinde yer alan mekânın girişi 1,2 m genişliğindedir. Mekân içerisinde yapılan derinleşmelerde mekânın tabanına ulaşılmıştır. Taban üzerinde kuzey duvarının tam ortasına denk gelecek şekilde yerleştirilmiş bir fırın ve mekânın tam ortasında da bir ocak saptanmıştır (Fig. 19). Ayrıca mekânın güneybatı köşesinde yarım ay şeklinde bir silo bulunmaktadır. Mekân tabanı üzerinde tezgâh ağırlıkları, ağırşaklar, öğütme taşı ve tüm kâse ele geçirilmiştir.

AG 22 plankaresindeki mekânın tabanına ulaşıldıktan sonra plankarenin güney ve batı kısımlarında kazılara devam edilmiştir. Yapılan çalışmalarda plankarenin güneybatı köşesinde bir taban açığa çıkartılmıştır. Şu anki veriler neticesinde tabanın herhangi bir mimari ile bağlantısı saptanmamıştır. Bu tabanın olası bir mekân ya da avlu ile bağlantısının olup olmadığı önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmalar sonucu anlaşılacaktır.

Plankarenin kuzeybatı kısmında üç tane küçük boyutlu silo açığa çıkartılmıştır. Üç silonun da yapısal özellikleri aynı olup her üçü de dairesel forma sahiptir. Kilden yapılan siloların sıvaları yaklaşık 4 - 5 cm kalınlığındadır. Bu siloların güney tarafında yapılan çalışmalar sırasında, olasılıkla kilden yapılmış bir araba modeline ait, bir tekerlek, dilgi parçaları, tezgâh ağırlıkları, ağırşak, bız, tamamı korunmuş minyatür bir testi ve yarısı korunmuş ikinci bir küçük testi ele geçmiştir. Mekânın batı profilindeki güneybatı ve kuzeybatı uzantılı kerpiç hattı ise korunarak yüksekte bırakılmıştır.

AG - 22 plankaresindeki çalışmalara ek olarak bu plankarenin güneyinde yer alan AG - 23 plankaresinde de kazılara başlanılmıştır. Çalışmalarda 930,70 m seviyelerinde üst dolgusu gri ve oldukça sert bir yapıda olan bir taban açığa çıkartılmıştır. Taban üzerinde *in situ* olarak bulunan bir damga mührün (Fig. 20) benzerleri Küllüoba'da önceki yıllarda yapılan kazılarda da saptanmıştır²⁰. Bir dilgi parçası ile bir figürin bu alanın diğer buluntularını oluşturur. İlerleyen çalışmalarda aynı tabanın altında ikinci bir taban daha açığa çıkartılmıştır. Söz konusu ikinci tabanın güney kısmında bir çukur saptanmıştır. Bu aşamada her iki tabanın da bir mekân ya da avlu ile bağlantısı tespit edilememiştir. Aynı alanda devam eden derinleşme çalışmalarında gri sert steril dolgu içinden öğütme taşı, işlenmiş kemik, bileği taşı ve dilgi parçaları bulunmuştur.

Fig. 20: AG 22 Plankaresinde ele geçen damga mühr

Fig. 21: AG 23 Plankaresinde ele geçen disk yüzü idolün parçası

²⁰ Türkteki 2021, fig. 2.

AG - 23 plankaresi içerisindeki kazılarda, önceki yıllarda açığa çıkartılan silonun tahrip olan duvarları temizlenmiş ve iç kısmında derinleşilmiştir. Çalışmalarda silonun çok az kısmı korunan tabanına ulaşılmıştır. Silonun içindeki küllü dolguya içinden çok sayıda yanmış ahşap parçaları gelmiştir. Burasının, olasılıkla sonraki dönemde, atık toprak ve çöp atmak için kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Alanın içerisinden boynu kırılmış bir boğa figürünü, disk yüzlü bir idol parçası (Fig. 21) ile iki tanesi pişmiş topraktan diğerleri ise kilden yapılmış sapan tanelerine ait parçalar dağılmış halde ele geçmiştir.

Höyüğün batısında Aşağı Yerleşmede gerçekleştirilen çalışmalar

Höyüğün batısında yapılan çalışmalarda İTÇ II'de yerleşimin aşağı kesiminde yer alan mekânların ve özellikle avlu gibi ortak kullanılan alanların işlevlerinin araştırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda 2020 kazı sezonunda S - 17 ve S - 16 plankarelerinde çalışmalar yapılmıştır.

S - 17 Plankaresi

Küllüoba'da höyüğün batı kesiminde yer alan ve önceki yıllarda T - 17, S - 17, R - 17 ve S - 16 plankarelerinde kısmen açığa çıkartılan mimari öğelerin devamının ve birbiri ile bağlantılarının saptanması, yapıların ve yer aldıkları alanın işlevlerinin bir bütün olarak değerlendirilebilmesi amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Bu alan İTÇ II'nin yerleşim planı içerisinde Aşağı Yerleşme olarak değerlendirilen kesimde yer almaktadır (Fig. 5).

S - 17 plankaresinin önceki yıllarda kazılmamış olan yaklaşık 5x3 m'lik alanında (5.0 - 10 / 1.7 - 5.5 gridleri) derinleşme çalışmaları başlatılmıştır. Kazılarda yüzeyin hemen altında İTÇ II'nin geç evresi olan IVA evresine ulaşılmıştır. IVA evresine ait sadece küçük bir duvar kalıntısı ve bir ışık alanı saptanabilmiştir. Söz konusu alanda sadece gövde ve ayak kısımları korunmuş olan pişmiş topraktan bir insan figürünü ele geçmiştir.

Devam eden derinleşme çalışmalarında IVB tabakasına ulaşılmıştır. IVB evresinde bu alanın bir önceki IVC evresinin yer yer yangın geçirmiş mimarisine ait yıkılan kerpiç duvarların molozları düzeltilerek bir teras oluşturulmuştur. Zira söz konusu bu alanda topografyadan kaynaklanan doğu-batı doğrultusunda büyük bir eğim söz konusudur. Bu sebeple yaklaşık 1 m' lik derinlik boyunca devam eden bir teraslama olduğu anlaşılmıştır. Teraslama yapılan alanın tamamının Geç İTÇ II Dönemi'nde ortak alan ya da avlu olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Güney kısmında tespit edilen ışık alanları bu duruma kanıt oluşturmaktadır (Fig. 22). Işık alanlarının tabanı oldukça kalın bir şekilde sıvanmış olup etrafında saptanan dikme delikleri sadece üst kısımlarının kapalı olduğunu göstermektedir. Üst üste yenileme evreleri IVA ve IVB evrelerinde ışıkların kullanımına devam edildiğini göstermektedir. Herhangi bir buluntu ele geçmeyen ışıkların işlevleri saptanamamıştır. Açmanın batı tarafında bulunan ışık alanını sınırlandıran kerpiç bloğun altında olasılıkla bir önceki evreye (IVC) ait olan iki adet andiron ortaya çıkarılmıştır. Küllüoba'da hemen hemen her yapıda ve ışık alanlarında bugüne kadar çok sayıda andiron tespit edilmiştir (Fig.23).

S-17 plankaresinde diğer bir çalışma 2012 yılı kazılarında açığa çıkarılan ve IVC evresine ait olan mekân içinde ve dışında gerçekleştirilmiştir. Burada yapılan çalışmalarda mekân içinin de tıpkı alanın diğer taraflarında olduğu gibi IVB evresinde kerpiç molozu ile doldurulmuş olduğu anlaşılmıştır. Mekân dışı ise yine aynı dolgu özelliğine sahip olup söz konusu alanda sadece 10-20 cm derinlikte korunmuş çöp çukurları (çöp çukuru 1 - 4) tespit edilmiştir.

Fig. 22: Batı kesim havadan görünümü ve planı

Fig. 23: Küllüoba'da ele geçen andironlardan örnekler

S16 Plankaresi

S 16 plankaresinde yapılan derinleşme çalışmalarında neredeyse tüm alana yayılan yanmış yoğun bir kerpiç dolgusuna rastlanmıştır. Söz konusu bu dolgunun yukarıda sözü edilen ve S - 17 plankaresinde de takip edilmiş olan İTÇ II IVB evresinde yapılan teraslama ile aynı olduğu anlaşılmıştır. Bu alanda yanık kerpiç dolgu içine açılmış birçok çukur tespit edilmiştir. İTÇ III ve OTÇ Geçiş Dönemi'ne ait olan bu çukurlar söz konusu bu alanın daha sonraki dönemlerde boş alan olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Büyük olasılıkla yerleşme IVB döneminde daha daralmış ve bu alanlar yerleşme dışı ya da kenarında kalarak çukur alanı olarak kullanılmış olmalıdır. Bu çukurlardan çok az sayıda çanak çömleğin yanı sıra hayvan kemikleri ele geçmiştir. Bu hayvan kemiklerinin sığır, koyun, keçi ve domuza ait oldukları anlaşılmıştır²¹. Kerpiç dolgunun güneydoğusunda Demircihöyük yerleşmesinden de bilinen bir kadın figürün parçası ortaya çıkarılmıştır²².

Sonuç

Yapılan çalışmalar yerleşmenin coğrafi açıdan önemli bir geçiş güzergâhında yer alan bereketli bir havza içerisinde kurulduğunu göstermektedir. Havzanın su kaynakları açısından zengin olması zaman zaman sorun yaratabilecek bir durum olsa da yerleşim yerinin seçilmesinde önemli bir etken olarak görünmektedir. Bu bağlamda höyüğün batı konisindeki ilk yerleşimciler açısından bu durum önümüzdeki yıllarda yapılacak olan çalışmalarla anlaşılmaya çalışılacaktır.

İTÇ'nin başında yerleşme ile ilgili bilgiler sınırlı olmakla birlikte bu dönemde yerleşim düzeni ve yapı tiplerinin Demircihöyük ile benzer bir görünüm sergilediği diğer yandan Güneybatı Anadolu ile de bağlantılar kurulduğu anlaşılmaktadır.

İTÇ II'de Yukarı ve Aşağı Yerleşme anlayışının oluştuğunu ve Yukarı Yerleşme'de mimarinin İTÇ II sonlarına doğru giderek anıtsal bir nitelik kazanmaya başladığı açık bir şekilde tespit edilmiştir. Bu dönemde Küllüoba'nın bulunduğu bölgenin yerleşim hiyerarşisi içerisinde önemli bir konumda olduğu kesindir. Önceki yıllarda yapılan kazılarla ortaya çıkarılan Yukarı Yerleşme ve yerleşmeyi çevreleyen duvarın yanı sıra kamu yapıları, depolama alanları belki de tüm havza içerisinde ürünün toplandığı ve dağıtıldığı bir yerleşme yeri olduğuna işaret etmektedir. Bu durumun daha önceki dönemlerde de benzer olup olmadığı bundan sonraki çalışmalarla aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Bölgede Küllüoba'nın 75 km batısında yer alan Demircihöyük'te yapılan çalışmalarda İTÇ I ve II dönemleri boyunca yerleşme planında devamlılık olduğu saptanmıştır. Küllüoba'da da yerleşim modeli yerleşimin başından sonuna kadar büyük bir farklılık göstermemektedir. İTÇ II Dönemi'nde, önce yakın, sonrasında uzak bölgelerle başlayan yoğun ticari ilişkilerin, bölgede bu ticaretin organizasyonunu üstlenen ancak ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayanan ve bu sayede giderek zenginleşen merkezi kent yerleşmelerinin ortaya çıkmasına yol açmış olabileceğini söyleyebiliriz.

İTÇ III'ün erken aşaması ile ilgili bilgilerimiz Küllüoba'da mimari ile desteklenmemektedir. Bu durumun ana nedeni höyük yüzeyinde erken ve geç İTÇ III dönemlerinin modern tarım ve erozyon nedeniyle tahrip olmuş olmasıdır. Bu nedenle bu dönem stratigrafik olarak sadece höyüğün iki konisi arasında kalan çukur kısımda tespit edilebilmiştir. Buna rağmen erken İTÇ III ile ilgili çanak çömlek verileri bu dönemin karakteristik öğelerinin yerleşmede temsil edildiğine ve

²¹ Bu bilgiler Arkeozoolog Dr. Can Yumni Gündem tarafından verilmiştir.

²² Seher - Obladen-Kauder 1996, Taf. 114.

bölgenin uzak bölgeler ile olan ilişkilerine çok sayıda açık kanıt sunmaktadır. Dönemin geç evresi olan geç İTÇ III veya Orta Tunç Çağı'na Geçiş Dönemi ise buradaki karakteristik çanak çömleğin köklerinin bölgenin İTÇ geleneğinden geliştiğini göstermesi bakımından son derece önemlidir. Dönemin sonunda Orta Anadolu ile yoğunlaşan ilişkiler mimaride de izlenebilmektedir. Küllüoba'daki son yerleşme Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'nin başlarında da devam eder. Ancak yerleşimin son dönemini oluşturan bu evreye ait kalıntılar sınırlı olarak saptanabilmiştir.

Küllüoba kazısı uzun süreli ve kesintisiz kronolojisi ile İç Batı Anadolu'da İTÇ'deki kültürel gelişim ile ilgili önemli veriler sunmuştur. Bunun yan sıra Anadolu'da Assur Ticaret Kolonileri Dönemi'nde yazılı belgelerle de desteklenen ticaret ağlarının İç Batı Anadolu'da İTÇ II'nin sonlarından itibaren oluşmaya başladığını göstermesi açısından da Küllüoba kazısındaki veriler bölge çalışmalarına önemli katkılar sağlamıştır.

Kazılarımıza katılarak emek veren tüm öğrencilerimize, çalışmalarımıza destek sağlayan başta Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü olmak üzere, Türk Tarih Kurumu'na, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne, Tekfen Holding'e, Odunpazarı Belediyesi ve Seyitgazi Belediyesi'ne teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

Çizer 2015

Ö. Çizer, *Archaeobotanical investigations of plant cultivation and husbandry practices at the Early Bronze Age settlement Küllüoba in West-Central Turkey: Considerations on environment, climate and economy*, BAR International Series 2766, 2015.

Efe 1988

T. Efe, *Demircihüyük III, 2: Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975 -1978 Die Keramik 2. C: Die Frühbronzezeitliche Keramik Der Jüngerer Phasen (Ab Phase H)*. Ed. M. O. Korfmann. Mainz am Rhein: Philip von Zabern, 1988.

Efe 2006

T. Efe, "A Trinket Mould from Küllüoba Near Seyitgazi/Eskişehir", *Hayat Erkanal'a Armağan, Kültürlerin Yansıması / Studies in Honor of Hayat Erkanal*, Ed. A. Erkanal-Öktü – E. Özgen – S. Günel – A. T. Ökse – H. Hüryılmaz – H. Tekin – N. Çınardalı-Karaaslan – B. Uysal – F. A. Karaduman – A. Engin – R. Spie – A. Aykurt – R. Tuncel – U. Deniz – A. Rennie, Homer Kitabevi, İstanbul, 2006, 301-304.

Efe – Ay-Efe 2001

T. Efe – D. Ş. M Ay-Efe, "Küllüoba: İç Kuzeybatı Anadolu'da bir İlk Tunç Çağı Kenti; 1996-2000 Yılları Arasında Yapılan Kazı Çalışmalarının Genel Değerlendirmesi", *TÜBA - AR 4*, 2001, 44-78.

Efe – Türkteki 2011

T. Efe – M. Türkteki, "Early Bronze Age Architecture in the Inland Western Anatolian Region Across, The Cyclades and Western Anatolia during the 3rd Millennium BC.", Ed. V. Şahoğlu – P. Sotirakopoulou, Kitap Yayınevi, 2011, 198-207.

Gündem 2012

C. Y. Gündem, "The Subsistence Economy in Inland Northwestern Anatolia during the Chalcolithic and Early Bronze Age", *M.A.S.R.O.P/E Dergi 7*, 2012, 250-300.

Gündem 2019

C. Y. Gündem, "Küllüoba'da İlk Tunç Çağı'nda Beslenme Alışkanlıkları ve Bölgesel Karşılaştırması", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Mayıs-Ağustos 161, Arkeoloji Sanat Yayınları, 2019, 23-34.

Gündem 2020

C. Y. Gündem, "Eskişehir Küllüoba'da İlk Tunç Çağı III'den Orta Tunç' Geçiş Evresine ait iki adak çukuru", *TÜBA - AR 27*, 2020, 81-94.

Kaptan 2006

E. Kaptan, "Anadolu'da Eski Dönemlere ait Cevher Hazırlama Aletlerinden Seçilmiş Örnekler", *Hayat Erkanal'a Armağan, Kültürlerin Yansıması / Studies in Honor of Hayat Erkanal*, Ed. A. Erkanal-Öktü – E. Özgen – S. Günel – A. T. Ökse – H. Hüryılmaz – H. Tekin – N. Çınardalı-Karaaslan – B. Uysal – F. A. Karaduman – A. Engin – R. Spie – A. Aykurt – R. Tuncel – U. Deniz – A. Rennie, Homer Kitabevi, İstanbul, 2006, 467-472.

Korfmann 1983

M. Korfmann, *Demircihüyük I: Die Ergebnisse Der Ausgrabungen 1975 - 1978: Architektur, Stratigraphie Und Befunde*. Mainz am Rhein: Philip von Zabern, 1983.

Sarı 2007

D. Sarı, “Küllüoba’da Ele Geçirilen Siyah Ağız Kenarlı Kaselerden (*Black - Topped*) Birkaç Örnek”, *Vita/Hayat Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan*, Ed. M. Doğan-Alparslan – M. Alparslan – H. Peker, Ege Yayınları, İstanbul, 2007, 647-656.

Sarı 2012

D. Sarı, “İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı’nda Batı Anadolu’nun Kültürel ve Siyasal Gelişimi”, *M.A.S.R.O.P/ E - Dergi* 7, 2012, 112-249.

Seeher 1987

J. Seeher, *Demircihüyük III, 1: die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-1978 Die Keramik 1. A: Neolithische & Chalkolithische Keramik, B: Frühbronzezeitliche Keramik Der Älteren Phasen (Bis Phase G)*. Ed. M. O. Korfmann. Mainz am Rhein: P. von Zabern, 1987.

Seeher – Obladen-Kauder 1996

A. B. Seeher – J. Obladen-Kauder, *Demircihüyük IV: Die Ergebnisse der Ausgrabungen 1975 - 1978: Die Kleinfunde*. Ed. M. O. Korfmann. Mainz am Rhein: Philip von Zabern, 1996.

Şahin 2015

F. Şahin, “Küllüoba da Erken Tunç Çağı III Döneminde Kalınlaştırılmış Dudaklı Bead rim Kâselerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, *Colloquium Anatolicum* 14, 2015, 100-119.

Şahin 2016

F. Şahin, “An Early Bronze Age III Lead Figurine from Küllüoba,”, *Anatolica* 42, 2016, 29-38.

Türkteki 2015

M. Türkteki, “Yeni Teknolojilerin Kullanılması ve Yayılmasında Sosyal Organizasyonun Rolü: Çömlekçi Çarkı Perspektifinden Bir Değerlendirme. Tematik Arkeoloji Serisi 2 İletişim Ağları ve Sosyal Organizasyon”, Ed. A. Baysal, Ege Yayınları, 2015, 211-222.

Türkteki 2020

M. Türkteki, “The “Anatolian - Type” Amphora and its Relation to the Early Bronze Age Elites”, *From Past to Present Studies in Memory of Manfred O. Korfmann*, Ed. S. W. E. Blum – T. Efe – T. L. Kienlin – E. Pernicka, Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn, 2020, 135-147.

Türkteki – Başkurt 2017

M. Türkteki – R. Başkurt, “Anadolu’da İlk Tunç Çağı Sonunda Geleneksel Bir Ritüel Uygulaması Küllüoba Kazısı Işığında Adak Çukurları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Anadolu/Anatolia* 42, 2017, 1-28.

Türkteki 2021

S. Türkteki, “Early bronze age sealing tradition of Küllüoba Höyük in the context of Anatolian sealing practice”, *Studia Hercynia* XXIV/1, 2021, 9-31.

